

B E R T O L T B R E C H T :

KURÁZSI MAMA ÉS GYERMEKEI

TENYÉRNYSI HÁBORÚ

Ha egy színmű viszonylag hosszú időt (tizenhárom évet) fog át, ha stációs cselekménye változatos helyszíneket követel, ha szereplőinek relatíve nagy száma is utal az epikus extenzitásra, akkor eleve érdekes kísérlet ezt a darabot - látszólag épp a karaktere ellenében - a megállított pillanatok színpadi molekuláiba sűríteni, terét állandó kulisszák szorításában kijelölni, figuráiból csak a nélkülözhetetleneket meg-hagyni. Így járt el a rendező a Hevesi Sándor Színház és a Thália Színház közös produkciójában (amely visszaperli az esztendőkkel ezelőtt feladott landorhegyi stúdió játszóhelyet a zalaegerszegi társulat számára). Bagó Bertalan kíméletlen és okos húzásokkal mintegy százpercnyi szöveget metszett ki Bertolt Brecht drámájából, a rövidítésekkel nem veszélyeztetve sem az eredeti anyag regényes fonadékosságát, sem Nemes Nagy Ágnes fordításának élőbeszédszerű édességét.

A *Kurázi mama és gyermekei* így kapott textusának megjelenítésére egy régi bérházat alakítottak ki díszletül. A Vereckei Rita által kiképzett tér pontnyi, földnyi szegmentumai mint-ha lepusztult lakást, öreg tűzhellyel jelzett konyhát, udvari víznyerőket, vénséges és rendetlen szegleteket formáznának. A szürkésfekete salakkal felszórt „pást” két pólusán egyfelől sejtelmes *Wellmann György (Tábori pap)*, *Egri Kati (Kurázi mama)* és *Vankó Dániel (Stüsszi)*

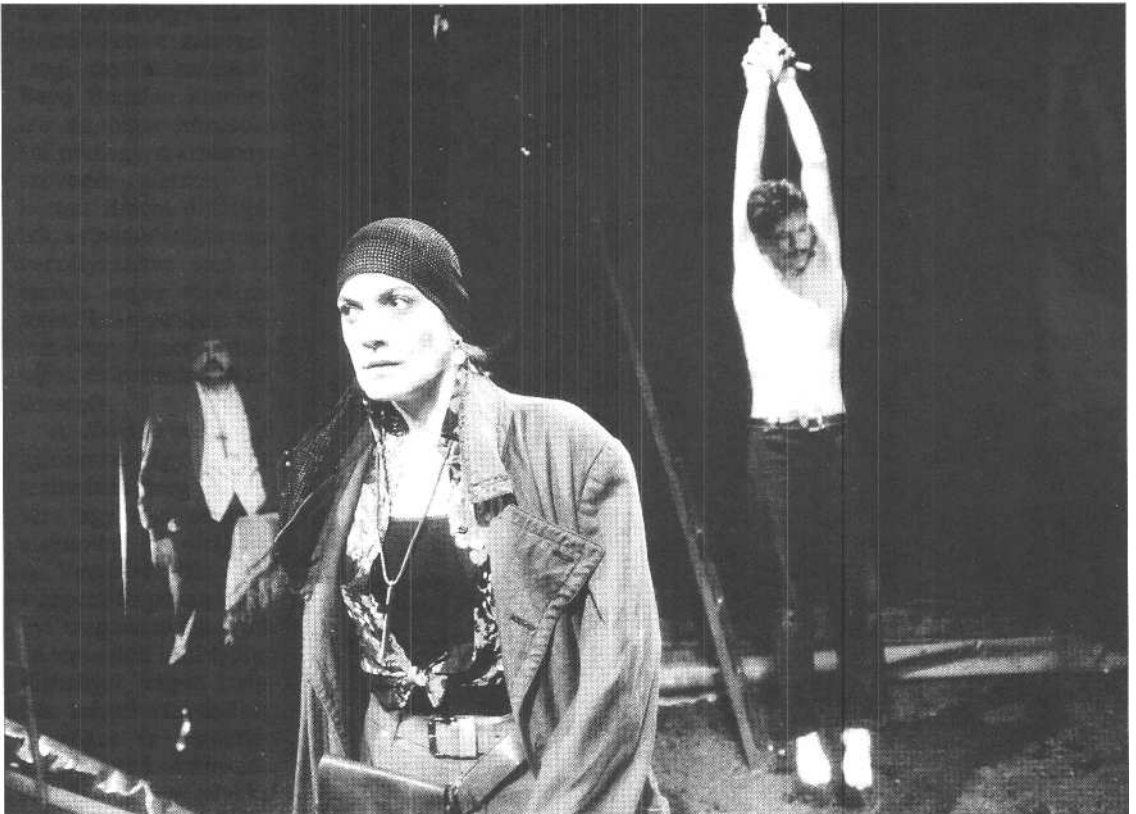
kapualjként tátong a cím-szereplő ponyvás szekérének (az utolsó percig nem mozduló áruszállító kocsinak) az öble, másfelől egy légópinca ajtajának is fölfogható a másik kijárat (a két függönyzet, a fehéressárga és a fekete a színével is „felesel”).

E díszlet eléggé lerobbant, mocskos és kaotikus ahhoz, hogy háborús asszociációkat keltsen, a folytonos menekülés,

evakuálás, lapulás képzetével. Mégis inkább a hétköznapi csaták - az önvédelem, illetve az agresszió folytán örökké vagdalkozó emberi lét -- színtere. Az anyagok, a színek, a fények összhátása emlékeztet a háborúra. Vereckei Rita jelmezeiben több a mai divat, mint a militáns célzás. Az Első katona, az Örmester és a Zsoldosvezér szerepében is föllépő - a brutalitás kifejezésére a feminin, ebben a közegben undorító lágyság és hanghordozás megoldásait alkalmazó -- Szegezdi Róbert a taktikusan meghúzó dó háttországi szolgálat és

khaki- vagy ónszíne sem az uniformisokból, hanem napjaink goromba ízléséből ered. A külsőhöz ebben az esetben a tétovább, sunyibb kisemberi puhatolózás, fenyegetőzés társul.

Bagó Bertalan tehát az előadás egész miliójében „benne hagyja”, a darab intellektuális és morális arcvonalából mégis kivonja a háborút. Nem az 1939-ben írott, 1941-ben bemutatott, 1949-ben kinyomtatott színmű közvetlen, illetve közvetett antimilitáris állásfoglalása izgatja elsősorban: sokkal inkább a mindennapi öldöklésekre,

harácsolás szabad óráiban nyugodtan besétálhatna a frontdiszkókba: lazán előkelő, fejedelmien be- vagy kigombolt ruházata, a tekintetet rejtő maffiózószemüvege láttán az őrző-védő portásgorilla még belépti díjat sem kérne tőle. A hol famulusaként viselkedő, hol magát a kegyetlenkedésben önállósító Második katona, Verbuváló, Lőportáros: Kricsár Kamill öltözékének

az anyagias, hamis, mániákus céloktól vezérelt lélek közveszélyes és önveszejtő téveszméire összpontosít. *Krónika a harmincéves háborúból* alcím helyett, mondjuk, „ezredvégi híradás” lehetne a meghatározása ennek a bemutatónak. A figurák nem a bérház, de a végeérhetetlen létharc „lakosai”, azaz otthontalanjai - hiszen ezt a különféle hely- és helyiségtöredékekre hasított

Rimóczi István (Eilif), Borsos Beáta (Kattrin), Egri Kati és Vankó Dániel

épületet valamikor bombatalálat érte, vagy megkezdett lebontását szüneteltetik. Kurázi mama és három gyermeke - sőt, részben a többi alak is - ennek a végzetesen zilált, elnyúlóan átmeneti létállapotnak, egyben (a világ dolgai közt szilárdan tájékozódni képes ego híján) önmaguknak a hajléktalanjai.

A tempóra és az atmoszférára nem lehet panasz, mindkettő dinamikus, fojtottan szolgálja a Brecht alapvető szándékaitól ugyan elidegenített, *verfremdungszá*lt, ám szuverén elképzelést. Az előadás intenzitása és stílusa jóval vitathatóbb. „A darabírónak nem feladata - jegyezte meg kísérorosiban a szerző -, hogy felnyissa végül Kurázi szemét - Kurázi meglát egyet-mást a darab közepe felé, a hatodik jelenet végén, aztán megint elveszti éleslátását -, a darabírónak

az a fontos, hogy a nézőközönség szeme nyíljk fel." Az egerszegieket nézve néha lecsukódik a szem, elfáradva egy-egy jelenet automatizmusától, vagy védekezésül az általános kisrealista játékmód ellen. Bagó Bertalan koncepcionális újításai nem találtak rá a látványelemekkel felérő stílusbeli újításokra. Wellmann György telivér kismesteri jellemformálását igazán elégszer és őszintén szerettük - Tábori papként viszont (persze a legkevésbé sem papi öltözékben) úgy sertepertél, mintha a drámairodalom valamely gyanús naturalista maradékaiban ügyködne. Igazi félelmetességet a Szegezd-Kricsár színészektől sem képes kelteni: a technikára, az aprólékos munkára koncentrálnak. Ez az eljárás az „elvelt” háború helyén nem szakít föl egy másik, elvontabb és összetettebb háborút. Ilyés

Róbert Szakácsának darabosságában, a figurát mesterkéletlenül közlő jelenletében előnyösebb jellemrajz érvényesül. (A gáztűzhely sütőjébe „natúr mód” hajigált húskellékek - gumi marhaszelet, műkappan - a Szakács és Kurázi mama állatias szeretkezési jelenetét avatták a „legbrechtibb” fragmentummá.) Mester Edit (Yvette Pottier) hisztérikusan átél első szerelmes kurtizánsírámban még nincs sors, második és harmadik megjelenésének „rájátszásaiban” már annál inkább: ahogy a paróka, a kabát, a lábbeli átöltözteti őt, úgy ruházza föl Yvette-et gazdagabb tartalmakkal a színészi kívülről nézés, a nekিপimaszodó nőalak elhárító birtoklása.

Borsos Beáta (Kattrin) Mutter Courage néma lányaként hajlik arra, hogy a darab leghatásosabb szerepében kissé vadássza is a közönség figyelmét. Stúdió körülmények között hallatott nagyszínpadi sikolyai nem feltétlenül érnek célt. Egészében azonban illúzió-, szánalom- és indulatkeltő játéka egyszerre fedi és takarja ki a gyermeknek maradt felnőttet.

Vankó Dániel (Stüsszi) és főként Rimóczi István (Eilif) játékában mutatkozott olyan korszerű s ehhez az estéhez illő mimika, mozgáskoordináció, hangfekvés, amely valóban Bagó Bertalan értelmezésének stratégiai változtatásaihoz idomul. Vankó az első és egyetlen lendületből bírja végig, ráérez, hogy a pepecselésnek itt semmi helye. Rimóczi a temperamentumon kívül kompozíciót és koreográfiát is adott az Eilif-figurához. Szemszög kérdése, hogy a nemtelen ösztökéléseknek gyorsan engedő mai bőrfejt, a mindenkori bámbert, a gyors sikerekre vágyó erőfitogtatót, a bűnbánatra vesztében is képtelen értetlent vagy mást látunk benne. Mindegyiket eljátssza.

Egri Kati talentuma és művészi fölkészültsége kimagaslik a Kurázi mamából. Számára nem akadály, nem ellenfél a kamaraterembe zsúfolt monumentális díszlet, vilámgyorsan megbirkózik a kezes vagy makrancoskodó tárgyakkal, vezényli a játékot. Nem sokat törődik a külsőségekkel, például az asszony életkorával, hiszen ezúttal közömbös, hogy az anya - „született” Fierling Anna - huszon- vagy negyvenvalahány éves-e. Brechtnél így vagy úgy mindenki a háború áldozata (a többség az életével fizet), Egri Kati Kurázi mamája azonban nem. Nem, noha ő is rámeleg az emberiség e borzalmas iparára, üzletére - nem, mert nem hajlandó tudomást venni helyzetéről, nem hajlandó földadni a játszmát. Mindezt úgy, hogy a színésznő szeretetből gyúrja a kökeménységet, turpisságból a démonikuságot, szépségből a csúfságot. Talán még maradtak is színek a palettáján a későbbi előadásokra, még nem végleges a figurális összerendezettség. A songokon is akad csiszolnivaló, bár Paul Dessau futamait a zenei vezető Hajdú Sándor jól adja a versek alá. A jelenetek tartalmi kivonatát tolmácsoló kisgyermekhang sem nyelvbtlásaival, sem magukkal az összefoglalókkal nem sokat tesz hozzá a látottakhoz.

Bagó Bertalan rendezésének erősebb

oldala az eltervezés, a kitalálás, gyengébbik oldala a kivitel, a készre munkálás. Nincsenek otromba hibák, durva vétések, kirívó stílustalanságok - csak elkentebb, lagymatagabb, erélytelenebb részletek. Ám miért ne inkább a legemlékezetesebb epizódokat elevenítsük föl? A mindenkire nézve halálos sorshúzás („jóslás”) összehangolt csapatszellemét; Egri Kati örökfiatal Kurázsijának koravenségét, ahogy párválasztásaiban rendre megéli az elárvulást is; az „angyallá”, „pásztorrá” lett Eilif és Stüsszi,

Rimóczi István és Vankó Dániel szép, torokszorító jelenetét Borsos Beátával, a fenyegetett várost felriasztó Kattrinnal - a néma lány visszhangzó dobszóloját, mely egy nagyon sok lelket számláló közösségért kiált, holott ebben a Kurázszi-változatban nincs is közösség, csak magányos, a saját háborújukat vívó emberek vannak.

Tarján Tamás

Bertolt Brecht:

Kurázszi mama és gyermekei (zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház-Thália Társaság)

Fordította: Nemes Nagy Ágnes. Díszlet és jelmez: Vereckei Rita. Zene: Paul Dessau.

Rendező: Bagó Bertalan.

Szereplők: Egri Kati, Borsos Beáta, Rimóczi István, Vankó Dániel, Wellmann György, Ilyés Róbert, Mester Edit, Szegezdi Róbert, Kricsár Kamill.

Egri Kati, Kricsár Kamill, Vankó Dániel és Szegezdi Róbert (Pezzetta Umberto felvételei)

S Z O M O R Y D E Z S Ő : B E L L A

A romlottság diadala

Eredeti neve Weiss Mór volt, iskolai tanulmányait a piaristáknál folytatta, ám a szigoráról híres iskolából kirúgták, amikor rajtakapták, hogy az órák alatt a hivatalos tananyagtól meglehetősen eltérő lelki (és testi) odaadás csodáját hirdető Szapphó verseinek olvasásával tölti idejét. Az irodalom mellett másik szenvedélye-szerelme kora ifjúságától kezdve a színház volt. Egyes verziók szerint művészeve is innen ered, mert minden délutánját a Nemzeti Színház körül töltötte, állandóan ott ögyelgett, s egy idő után, ha a színháziak meglátták a mindig magába zárkózott, csendes fiút, így szóltak

hozzá: már megint itt van ez a *szomori gyerek*. Rajta ragadt a név, s ő olyannyira nem bánta, hogy amikor írni kezdett (a Nyugat első számában már publikált), írói álnévül is kissé „megnemesített” változatát választotta. Első komolyabb írói sikerei azonban nem a színházhoz, hanem az erotikus-pornográf Fidibusz című lapban jelent, kifejezetten erotikus prózai írásaihoz fűződnek.

„Szomory Dezső művészete a mai magyar irodalom elintézetlen ügyei közé tartozik.” Valóban, elfogulatlan szemlélőként csak egyetérteni lehet Nagy Péter iro

dalomtörténéssz megállapításával. Szomory, aki a század tízes éveiben sorra írta történelmi tárgyú drámáit és vígjátéknak nevezett, általában polgári környezetben játszódó színműveit, manapság nem találja helyét a magyar színpadokon. Pedig az egyik korabeli kritikusa nagyon pontosan tapintott rá Szomory világának jellegzetességeire: „Az ő darabjaiban nem dalol a pusztá, és nincsenek meggondolt és higgadt magyarok, (...) szaggatott sorsok, szaggatott mondatok, és e bágyadt festményét a beteges lelkeknek, mint valami gyilkosarany keret, fogja át az erotika, az elbukó, dekadens hősök ópium-